

ประเพณีในรอบสิบสองเดือน

ชาวมอญโดยทั่วไปในประเทศไทย มีประเพณีปฏิบัติครบทั้งสิบสองเดือน เช่นเดียวกับชาวมอญตำบลบางขันหมาก มีข้อสังเกตประการหนึ่งของวิถีศึกษาประเพณีในรอบสิบสองเดือน คือคนโบราณจะเริ่มวันขึ้นปีใหม่ในวันสงกรานต์ ซึ่งตรงกับเดือนห้าตามปฏิทินจันทรคติชาวมอญก็เริ่มนับเดือนห้าเช่นเดียวกัน

ประเพณีในรอบสิบสองเดือนของชาวมอญตำบลบางขันหมาก เรียงลำดับได้ดังนี้

- ◆ **เดือนห้า** สงกรานต์
- ◆ **เดือนหก เดือนเจ็ด** เป็นฤดูที่ต้องออกไถนา มีการเล่นฝักกลางคืน
- ◆ **เดือนแปด** ฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านเข้าวัดถือศีล
- ◆ **เดือนเก้า** ทำบุญกระเจดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ โดยการนำผลไม้ อาทิ ส้มโอ กล้วย อ้อย หอม กระเทียม กะปิ ข้าวสาร ฯลฯ ใส่ชะลอมไปถวายพระในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ นอกจากนี้จะเตรียมसानกระบุง ตะกร้า อีตุด อีตัม อีจู้ ลัน ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องมือหาปลาเตรียมไว้
- ◆ **เดือนสิบ** ออกหาปลาโดยการลงเบ็ด ลงข่าย ดักตุ้ม ครั้นขึ้น ๑๕ ค่ำ จะทำบุญตักบาตรด้วยน้ำผึ้ง ครั้นสิ้นเดือนสิบจะเป็นเทศกาลทำบุญสารท ชาวมอญจะตระเตรียมข้าวของขึ้นเองทุกชั้นตอน เริ่มตั้งแต่ตำข้าวเม่า ข้าวตอกจนกระทั่งกวนกระยาสารท เมื่อถึงวันทำบุญสารทจะตัดธงเป็นรูปต่าง ๆ สวยงามประดับของถวายพระอย่างงดงาม
- ◆ **เดือนสิบเอ็ด** เทศกาลออกพรรษา ชาวมอญจะทำสำรับกับข้าวไปถวายเพลพระ ฟังเทศน์มหาชาติ และเริ่มประเพณีทอดกฐิน ผ้าป่า ชักรูปหลวงปู่ทอกรัก
- ◆ **เดือนสิบสอง** ในเทศกาลลอยกระทง ชาวมอญบางขันหมากมีประเพณีร่วมกันตามหมู่บ้านต่าง ๆ ประดิษฐ์กระทงใบใหม่ ถวายพระแม่คงคา เพื่อขอขมาต่อพระแม่คงคาที่ตนได้กระทำให้แม่น้ำลำคลองสกปรก อาทิ ทิ้งขยะของเสียต่าง ๆ หรือแม้แต่การขับถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงในแม่น้ำลำคลอง
- ◆ **เดือนอ้าย** ไม่ปรากฏประเพณีเป็นการเฉพาะ แต่ชาวมอญจะออกหาปลานำมาประกอบอาหารและถนอมอาหารเก็บไว้ อาทิ ปลาเค็ม ปลาย่าง ปลาต้ม ปลาจ่อม เอาไว้รับประทานในฤดูเก็บเกี่ยว ชาวมอญบางขันหมากที่เป็นผู้หญิงนิยมยกยอขนาดเล็กหาปลาในแอ่งน้ำตื้น ๆ และใช้นางข้อนกึ่งนอกจากนี้ยังนิยมใช้สุ่มและเบ็ดหาปลาอีกด้วย เครื่องมือหาปลาที่กล่าวมานี้ไม่เป็นที่นิยมของผู้ชาย
- ◆ **เดือนยี่ - สาม** เป็นฤดูเก็บเกี่ยวซึ่งจะมีประเพณีรับขวัญแม่โพสพ โดยนำรวงข้าวจัดเป็นรูปร่างคล้ายโคมห้อยแล้วปักไว้บนกองข้าวเปลือกในยุ้งข้าว ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าวยังมีปรากฏอยู่บ้าง นอกจากนี้ปลูกข้าวพันธุ์เบาแล้ว ชาวมอญยังนิยมปลูกข้าวเหนียว เอาไว้สำหรับทำขนมบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ
- ◆ **เดือนสี่** เป็นประเพณีเดินทางไปมนัสการรอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรี โดยการเดินเท้าและมีเกวียนบรรทุกสัมภาระจำเป็น และของสำหรับตักบาตรในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

อาหารการกิน

ชาวมอญมีการปลูกพืชพรรณบางชนิดที่แตกต่างไปกว่าคนพื้นราบภาคกลางอื่น ๆ ดังนั้นอาหารการกินของชาวมอญจึงมีลักษณะพิเศษเฉพาะ ซึ่งจะหารับประทานที่อื่น ๆ ไม่ได้ เช่น

- ◆ **แกงส้มพอเหมาะ** มีลักษณะคล้ายแกงคั่วส้มหรือแกงส้ม ใส่เครื่องแกงส้ม ต้มน้ำให้เดือดแล้วใส่ปลาสดลงไปต้มสักพักหนึ่งจึงใส่ผัก ประกอบด้วยใบส้มพอเหมาะ กระเจียบผักหน่อไม้ มะเขือ
- ◆ **แกงมะตาด** ใส่เครื่องแกงส้มลงหม้อเติมน้ำขึ้นตั้งไฟให้เดือด ใส่เนื้อหมูแล้วใส่ลูกมะตาด
- ◆ **แกงมะลัน** ใช้น้ำพริกแกงส้ม แกงกับปลาอย่าง และผักมะลัน
- ◆ **แกงเอื้อง** เครื่องแกงคล้ายแกงส้ม คือพริกแห้ง หอมแดง กระเทียม โดยเพิ่มตะไคร้ กระชาย แกงใส่ปลาอย่าง และดอกเอื้อง
- ◆ **แกงดอกจิว** เป็นแกงส้มใส่ปลาอย่างหรือปลาสดก็ได้ ใส่ดอกจิวสด
- ◆ **แกงพุทรา** เครื่องปรุงน้ำพริกมีพริกแห้ง หอม กระเทียม ตะไคร้ กระชายเล็กน้อย เวลาแกงจะใส่ปลาร้า ถั่วแปบอ่อน ไชลก พุทราไชลกพอแตกลงไป ชิมรสตามใจชอบ

มอญบางขันหมาก

ตำบลบางขันหมาก อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

จัดพิมพ์โดย : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเทพสตรี
เลขที่ 321 ถนนนารายณ์มหาราช ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
โทร./โทรสาร 036 413096 เว็บไซต์ www.tru.ac.th/culture
Facebook Fanpage : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

มอญบางชั้นหมาก

มอญบางชั้นหมาก มาตั้งถิ่นฐานที่เมืองลพบุรีเมื่อใดไม่สามารถระบุได้ เพราะไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าอยู่อาศัยหรืออพยพมาที่เมืองลพบุรีครั้งใดสมัยใด มีการสันนิษฐานกันว่า ชาวมอญบางชั้นหมากได้อพยพมาจากพม่าในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ต่อมาสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้อพยพชาวมอญกลุ่มนี้มาสร้างเมืองลพบุรี เพราะชาวมอญมีความถนัดในการทำอิฐเมื่อสร้างเสร็จแล้วเห็นว่าภูมิประเทศแห่งนี้ทำเลดีเหมาะที่จะตั้งหลักปักฐานเลยไม่ขอกลับไปกรุงศรีอยุธยา จึงตั้งรกรากอยู่ที่ตำบลบางชั้นหมากจนทุกวันนี้ แต่ชาวมอญบางชั้นหมากเองนั้นมีความเชื่อว่าตนอพยพต่อเนื่องมาจากที่สามโคก ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยาและจากที่อื่นๆ เพราะมีรกรากและเครือญาติที่ยังสามารถติดต่อและสืบเชื้อกันได้อยู่ แต่ส่วนหนึ่งอ้างว่าได้รับการบอกเล่าจากบรรพบุรุษของตนว่า ตระกูลของตนอพยพมาจากเมืองมอญ โดยเดินทางมาตามแม่น้ำสายหลักเป็นกลุ่มจำนวนมาก บางกลุ่มเห็นว่าถิ่นฐานแห่งใดเหมาะสมควรสมบูรณก็ตั้งรกรากที่นั่น บางส่วนก็อพยพต่อไปเรื่อย ๆ จนมาตั้งรกรากที่ลพบุรีเมื่ออาศัยอยู่แล้วเห็นว่าอุดมสมบูรณ์ดีก็ชักชวนพี่น้องชาวมอญที่ตั้ง

รกรากถิ่นฐานอื่นๆ มาอยู่ที่ลพบุรี แต่อย่างไรก็ตามชาวมอญบางชั้นหมากน่าจะอาศัยอยู่ที่ลพบุรีก่อนปีพุทธศักราช ๒๓๙๓ เพราะมีหลักฐานปรากฏชัดเกี่ยวกับการสร้างวัดโพธิ์ระหัด ซึ่งเป็นวัดมอญที่เก่าแก่ที่สุดในชุมชนบางชั้นหมากที่มีสร้างวัดในปีพุทธศักราช ๒๓๙๓

บ้านบางชั้นหมากอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมืองลพบุรี ห่างจากเขตเทศบาลเมืองลพบุรีประมาณ ๒ กิโลเมตร อยู่ทางด้านใต้ของทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๑๑ สายลพบุรี-สิงห์บุรีระหว่างหลักกิโลเมตรที่ ๑๖๑ - ๑๖๒ สำหรับชาวลพบุรีเมื่อพูดถึงมอญก็จะคิดถึงบ้านมอญบางชั้นหมากทันที เพราะเป็นชุมชนที่มีชาวมอญอาศัยอยู่มากประมาณร้อยละ ๖๐ และอยู่รวมกลุ่มในเขตหมู่ที่ ๑, ๒, ๓, ๖, ๗, ๙ และ ๑๒ ของตำบลบางชั้นหมาก ในอดีตบางชั้นหมากแบ่งการปกครองเป็นสองตำบล คือบ้านบางชั้นหมากใต้เป็นที่อาศัยของชาวมอญ ส่วนบ้านบางชั้นหมากเหนือจะเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของชาวไทย เมื่อทางราชการยุบเขตหมู่บ้านทั้งสองรวมเป็นตำบลบางชั้นหมาก คนในถิ่นอื่นจึงมักจะเข้าใจว่าเป็นที่อาศัยของชุมชนมอญ ซึ่งตำบลบางชั้นหมากมีทั้งชาวมอญและชาวไทยอาศัยร่วมกัน

ชาวมอญบางชั้นหมากในปัจจุบันมีลักษณะใกล้เคียงกับคนไทย เพราะความผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมแต่ยังคงมีการอนุรักษ์และรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไว้ชัดเจนอย่างเห็นได้ชัดอาทิการกินอยู่ อาหารพื้นบ้าน การแต่งกาย ผู้หญิงนิยมไว้ผมมวยนุ่งผ้าถุงที่เรียกว่า **“นีน”** สวมเสื้อคอกลมแขนกระบอก คล้องสไบ ชายนุ่งลอยชายแบบมอญ ส่วนภาษาพูดนั้น ชาวมอญบางชั้นหมากยังคงพูดภาษาถิ่นคือภาษามอญในกลุ่มชาวมอญด้วยกัน และใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลางในการสื่อสาร พระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกายังคงใช้ภาษามอญในการสวดมนต์ไหว้พระ

สิ่งที่ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญบางชั้นหมากคือ ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาแม้สภาพเศรษฐกิจสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใดแต่ความศรัทธาของ ชาวมอญยังคง

เหนียวแน่น เมื่อถึงหน้าเทศกาลงานบุญต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา แห่รูปหลวงปู่ทอกรัก งานศพพระ ฯลฯ ชาวบางชั้นหมากทุกครัวเรือนจะไปร่วมทำบุญที่วัด ผู้ที่ไปทำงานต่างถิ่นก็มักจะกลับมาเยี่ยมเยียนบ้านเดิมในโอกาสนี้ ชาวมอญบางชั้นหมากยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีไว้เป็นอย่างดี มีการ “ถือผี” อย่างเคร่งครัดทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นอย่างดี ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความผูกพันกันยึดมั่นในคุณธรรม และมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม แม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรแต่ความเป็นอยู่ของชาวมอญบ้านบางชั้นหมากยังคงเหนียวแน่นด้วยวัฒนธรรมประเพณีของตนอย่างดี

ชาวมอญบางชั้นหมากนั้น เมื่อยังไม่มีพระราชบัญญัติการใช้นามสกุล จะใช้คำว่า **“มะ” นำหน้าชื่อผู้ชาย** และใช้คำว่า **“เม้ย” นำหน้าชื่อผู้หญิง** ส่วนการตั้งชื่อนั้น แต่เดิมจะตั้งชื่อเป็นภาษามอญ เช่น นายงู (แปลว่า กุ้ง) นายด้วด (แปลว่า หนู, เล็ก, ลูกคนเล็ก) แต่ปัจจุบันการตั้งชื่อเหมือนคนไทยทั่ว ๆ ไป สำหรับนามสกุลที่สามารถระบุได้ว่าเป็นคนมอญหรือเชื้อสายมอญ เช่น รามัญวงศ์ รุมรามัญ หินรามัญ เตชะชั้นหมาก มิชั้นหมาก เม้ยชั้นหมาก พุกชั้นหมาก บางชั้นหมาก เป็นวงศ์ เตชะวงศ์ กรอบทอง กรอบเพชร กรอบงาม เป็นต้น

การแต่งกายของมอญบางชั้นหมาก

การแต่งกายของหญิงชาวมอญบางชั้นหมากเหมือนกับหญิงไทยในชนบททั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะพวกเด็กและหนุ่มสาวจะแต่งกายตามสมัยนิยม หญิงสูงอายุยังคงมีการรักษาเอกลักษณ์การแต่งกายของผู้หญิงมอญอยู่ กล่าวคือ มีการไว้ผมมวยในสตรีสูงอายุทั่วไป และปักปิ่นที่ทำจากเงิน อลูมิเนียมหรือพลาสติก นุ่งผ้าถุง สวมเสื้อผ้าปานคอกลมและพาดผ้าสไบ สามารถพบเห็นการแต่งกายเช่นนี้ได้ ในโอกาสที่มีการทำบุญต่าง ๆ เช่น วันพระ วันเข้าพรรษา และ วันออกพรรษา เป็นต้น เมื่ออยู่กับบ้านหญิงชาวมอญจะนุ่งผ้าถุงที่เป็นสีพื้นลายไทยหรือผ้าโสร่งคาดเข็มขัดเงินหรือสแตนเลส เมื่อออกไปทำงานจะนุ่งผ้าถุงสีดำหรือดำปนลายเล็กน้อยและสวมจอบใบลาน

ส่วนการแต่งกายของชายชาวมอญบางชั้นหมากนั้นไม่แตกต่างไปจากชายไทยในชนบททั่ว ๆ ไป (โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกเด็กและชายหนุ่ม) สำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไปยังคงมีความแตกต่างกันบ้าง ตัวอย่างเช่น การแต่งกายไปวัดในวันพระนั้น ชาวมอญที่สูงอายุ นิยมนุ่งกางเกงแพร สวมเสื้อคอกลมสีขาว คาดเอวด้วยผ้าขาวม้า ส่วนการแต่งกายอยู่บ้านก็เหมือนกับคนไทย คือนุ่งกางเกงขาก๊วย สีดำ สวมเสื้อสีดำหรือสีกรมท่า ถ้าอากาศร้อนมาก ๆ จะนุ่งโสร่ง หรือ กางเกงขาก๊วยเพียงตัวเดียวโดยไม่สวมเสื้อและมีผ้าขาวม้าคาดเอว

